

ข้อสั่งการเน้นย้ำของปลัดกระทรวงมหาดไทย ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village)

๑. ที่มา

สิ่งสำคัญที่กระทรวงมหาดไทยได้มุ่งมั่นนำมาขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง คือ การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งสอดคล้องกับการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ของสหประชาชาติ ทั้ง ๑๗ ข้อ ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดได้ร่วมลงนามประกาศเจตนารมณ์เพื่อประเทศไทยที่ยั่งยืน (Statement of Commitment to Sustainable Thailand) ด้วยแนวคิด Change for Good ดังเจตจำนงและความประสงค์ “๑ จังหวัด ๑ คำมั่นสัญญา เพื่อการพัฒนา เพื่อความเท่าเทียม เพื่อความยั่งยืน เพื่อคนไทย” ร่วมกับสหประชาชาติ “โลกนี้เพื่อเรา” เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๕

ในการนี้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ทรงสนพระทัยและทรงให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว โดยพระราชทานหนังสือ Sustainable City ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทย นายกสภุมมา แม่บ้านมหาดไทย อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน และประธานชมรมแม่บ้านพัฒนาชุมชน ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้รับพระราชทานแนวพระดำริดังกล่าวมาขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมทั้งขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ให้ครอบคลุมในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง

ทั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือแจ้งให้จังหวัดขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) ตามขั้นตอนการขับเคลื่อนโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งหมู่บ้านยั่งยืน” (Check List) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมทั้งขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ภายใต้เป้าหมายการสร้างความยั่งยืนให้ครอบคลุมในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยดำเนินการตามเกณฑ์การประเมินผลการพัฒนา “หนึ่งตำบล หนึ่งหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village)” เพื่อเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ใน ๕ มิติ ๕๖ ตัวชี้วัด ได้แก่

มิติที่ ๑ ด้านสังคม จำนวน ๑๕ ตัวชี้วัด

มิติที่ ๒ ด้านเศรษฐกิจ จำนวน ๑๐ ตัวชี้วัด

มิติที่ ๓ ด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน ๑๓ ตัวชี้วัด

มิติที่ ๔ ด้านสันติภาพและสถาบัน จำนวน ๑๐ ตัวชี้วัด

มิติที่ ๕ ด้านหุ้นส่วนการพัฒนา จำนวน ๘ ตัวชี้วัด

พร้อมทั้งให้มีการรายงานข้อมูลการขับเคลื่อนการดำเนินงานเป็นประจำทุกเดือนอย่างต่อเนื่อง

โดยกระทรวงมหาดไทยมีต้นแบบการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน ณ บ้านดอนกอย ตำบลสว่าง อำเภอรณานิคม จังหวัดสกลนคร ซึ่งได้รับคำชื่นชมจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ในครั้งที่เสด็จไปทรงปฏิบัติพระกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๖ ที่ผ่านมา โดยได้พัฒนาให้บ้านดอนกอยมีความสะอาด สวยงาม แสดงถึงการเป็นครัวเรือนที่พัฒนาแล้ว มีการใช้สอยพื้นที่รอบบ้านปลูกพืชผักสวนครัวทุกหลังคาเรือนเพื่อความมั่นคงทางอาหาร และมีการบริหารจัดการขยะด้วยการจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อนทุกครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องตามแนวทางหมู่บ้านยั่งยืนและการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังมีผลการดำเนินงานตัวอย่างที่บ้านเกาะ หมู่ ๕ ตำบลโก่งธนู ในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลโก่งธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแบบการบริหารจัดการชุมชนเพื่อความยั่งยืน และเป็นภาคีเครือข่าย (Partnership) ของกระทรวงมหาดไทย ในการบูรณาการขับเคลื่อนวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๖๓ โดยน้อมนำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว และ “ทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน” โดยนำพื้นที่สาธารณะมาปลูกไม้ผลเต็มพื้นที่ และต่อมาด้วยพระเมตตาของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิริวัณณวรี นารีรัตนราชกัญญา ทรงน้อมนำสิ่งที่เป็นความสำเร็จของตำบลโก่งธนู คือ ความมั่นคงด้านอาหาร และน้อมนำพระราชปณิธานของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในเรื่องของการนำภูมิปัญญาผ้าไทยมาส่งเสริมเพื่อก่อให้เกิดรายได้เพิ่มและเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

จึงถือเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ว่าราชการจังหวัดในการบูรณาการให้ทุกภาคส่วนให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) โดยการขับเคลื่อนงานเพื่อบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้กับประชาชน การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการพึ่งพาตนเอง ลดรายจ่าย และการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

๒. แนวทางการขับเคลื่อนระดับอำเภอ (Drive)

การขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) มีปัจจัยสำคัญอันจะนำไปสู่การพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบหลัก ดังนี้

๒.๑ นายอำเภอในฝัน : ภาวะผู้นำเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากการถอดรหัสนายอำเภอ ที่เข้ารอบการคัดเลือก ๑๐ อำเภอสุดท้ายที่มีผลงานดีเด่นตามโครงการอำเภอบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แบบบูรณาการและสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลงกระทรวงมหาดไทย พบลักษณะร่วม เสมือน DNA อยู่ ๔ ประการ คือ

๒.๑.๑ ด้านจิตใจ มีความรู้สึกใส่ใจประชาชน คนรอบข้าง และทีมงาน ผู้คนรักและศรัทธา ตลอดจนมีความภูมิใจที่ได้ร่วมงานด้วย นอกจากนี้มี Passion ในการพัฒนางานที่รับผิดชอบ ไม่ต้องให้ใครมาสั่งไปในแต่ละวัน

๒.๑.๒ ด้านทัศนคติ มีทัศนคติที่เป็นบวก ซึ่งส่งให้งานสำเร็จ เป็นไปตามแนวคิดของอินามูริ คาซุโอะ ที่จะทำให้ทุกคนในอำเภอมองความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และฝึกให้ทุกคนมีความรับผิดชอบแบบนักบริหาร รวมถึงการใช้จิตวิญญาณเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการทำงาน มุ่งเน้นไปที่ความสามัคคี เป็นหนึ่งเดียวกัน ทำงานเหมือนครอบครัวเดียวกัน ลงมาใส่ใจลูกกลีบกับพี่น้องประชาชนที่อยู่ภายใต้การดูแลของตน สร้างความไว้วางใจกันมากขึ้น เปิดใจคุยกันมากขึ้น ทำให้มีมุมมองที่ลึกและกว้างไกล ทำให้เห็นโอกาสและทางออกเสมอ

๒.๑.๓ ด้านจิตวิญญาณ มีความรู้สึก รับผิดชอบชั่วดี รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ และมีศักดิ์ศรีข้าราชการกระทรวงมหาดไทย

๒.๑.๔ ด้านความมีวินัย มีวินัยสูงกว่าคนทั่วไป มีจิตใจที่รุกรบ มุ่งมั่นไม่ยอมแพ้อุปสรรค ไม่ย่อเอาความขาดแคลนมาเป็นข้ออ้าง

ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ

นายอำเภอในบทบาทหัวหน้าทีม สามารถนำบทเรียนจากตัวแบบข้างต้นเป็นเข็มทิศในการพัฒนาตนเองตามแนวคิด “จะพัฒนาใครเขา ต้องเริ่มที่ตัวเราก่อน” หรือ แนวคิด “ภาวะผู้นำ ต้องนำตนก่อนนำคนอื่น” จึงจะเป็นสภาวะผู้นำที่แท้จริง ผู้นำเปรียบเสมือนเทียนเล่มแรกที่ส่งต่อความสว่างให้เทียนเล่มต่อไป ถ้าผู้นำที่ขาดทัศนคติที่ดี ขาดพลังในการทำงาน จะเป็นเทียนที่มอดดับไม่สามารถส่งต่อความสว่างให้ทีมงานหรือเทียนเล่มต่อไปได้ ดังนั้น ผู้นำต้องทำก่อน

๒.๒ สร้างทีม สร้างพลัง : ทีมอำเภอบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน

นายอำเภอในฐานะนายกรัฐมนตรีของอำเภอ เป็นผู้นำในการบริหารจัดการงานทุกกระทรวงในพื้นที่ให้เกิดผลสำเร็จและประโยชน์ต่อประชาชน นายอำเภอเปรียบเสมือนไม้ล้มลุกย่อมมีวาระการดำรงตำแหน่งทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนปลานายอำเภอทำให้งานขาดความต่อเนื่อง การสร้างทีมงานทีมอำเภอบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน จะแก้ปัญหาความต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นตัวกลางส่งต่อเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในการทำงานให้นายอำเภอท่านต่อไป อีกทั้งทีมงานดังกล่าวยังช่วยเติมเต็มข้อจำกัดของนายอำเภอซึ่งไม่สามารถรู้งานในทุกเรื่อง ตลอดจนข้อจำกัดในการทำงานในระบบราชการ ในกรอบเงื่อนไขงบประมาณและกรอบระยะเวลา

นายอำเภอต้องสร้างทีมในทุกระดับ นอกเหนือจากทีมอำเภอละ ๑๐ คน ที่เข้ารับการฝึกอบรม ณ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชน โดยสร้างทีมทั้ง ๓ ระดับ คือ ระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน โดยเป็นทีมงานในลักษณะคู่ขนาน Dual Track ประกอบด้วย

๒.๒.๑ ทีมงานที่เป็นทางการ หรือตามกฎหมาย เช่น กรมการอำเภอ ข้าราชการในสังกัดอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารและสมาชิก อปท.

๒.๒.๒. ทีมงานที่ไม่เป็นทางการหรือจิตอาสา เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเสียสละ จาก ๗ ภาควิชา

โดยการสร้างและพัฒนาทีมเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุด เปรียบได้กับคำกล่าวของอับราฮัม ลินคอล์น “ถ้าข้าพเจ้ามีเวลา ๘ ชั่วโมง ในการตัดต้นไม้ ข้าพเจ้าจะใช้เวลา ๖ ชั่วโมง ในการลับขวานให้คม”

ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ

๑) การสรรหา ให้อำเภอแต่งตั้งทีมงานในทุกระดับลักษณะคู่ขนาน Dual Track ประกอบด้วย ทีมงานที่เป็นทางการและทีมงานที่ไม่เป็นทางการหรือจิตอาสา โดยคณะกรรมการขับเคลื่อนระดับอำเภอ มีนายอำเภอเป็นประธาน คณะกรรมการขับเคลื่อนระดับตำบล มีปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบตำบลเป็นประธาน คณะทำงานขับเคลื่อนระดับพื้นที่หมู่บ้าน/ชุมชน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน

๒) การพัฒนา อำเภอพัฒนาทีมงานทั้ง ๓ ระดับ (อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน) ด้วยวิธีการ ดังนี้

๒.๑) อบรมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในบทบาทหน้าที่

๒.๒) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในลักษณะชุมชนนักปฏิบัติ

๒.๓) เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ สรุปบทเรียนหลังการปฏิบัติงาน

๓) การรักษาไว้ ยกย่อง เชิดชูเกียรติ มีพื้นที่ให้แสดงผลสำเร็จของงานในความสำเร็จเล็ก ๆ (Small Success) แต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานเพื่อให้เกิดความภูมิใจที่สังคมให้ความสำคัญและการยอมรับ

๔) การใช้ประโยชน์ นำจุดแข็งของทีมที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมาสานพลังกัน เพื่อแก้ปัญหาข้อจำกัดในการทำงานภาคีราชการ เช่น ผู้นำจากภาคศาสนา ซึ่งเป็นศูนย์รวมใจและศรัทธา ผู้นำจากภาควิชาการ ซึ่งมีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ ภาคประชาสังคม ความสามารถในการทำงานเชิงลึกในประเด็นทางสังคม เป็นต้น

๕) การส่งเสริมให้ทีมงานในอำเภอ ออกไปเรียนรู้ดูงานของทีมงานด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ต่อเนื่อง ที่เกี่ยวข้องกับงานของตน วิธีการนี้จะทำให้ทีมงานในอำเภอเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และได้เข้าใจการทำงาน ของกันและกันด้วย เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นกับกระบวนการทำงานจะทำให้ทีมงานด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ต่อเนื่อง ไม่ขัดแย้งกัน และยังสามารถช่วยกันแก้ไขปัญหาได้อีกด้วย

๒.๓ ระบบบริหารจัดการชุมชนดี มีพลัง

การแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้เกิดการทำงานที่ “เล็ก แคบ ชัด” วัตถุประสงค์ชัดเจน สามารถโฟกัส กับการแก้ไขปัญหาและให้รายละเอียดขึ้น ให้แต่ละกลุ่มย่อยได้กำหนดเป้าหมายของตนเอง เปรียบเสมือนว่า แต่ละกลุ่มย่อยนั้นได้บริหารอำเภอเล็ก ๆ ของตัวเอง ในแต่ละหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการกลางของหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (หมู่บ้าน อพป.) บางครั้งการดูแลทุกครัวเรือน ในหมู่บ้านอาจไม่ทั่วถึง ระบบคุ้มบ้าน (หรือชื่อเรียกอื่นในแต่ละท้องถิ่น เช่น ป้อมบ้าน หมวดบ้าน หย่อมบ้าน) จะเป็นกลไกหนึ่ง ที่ทำให้การบริหารจัดการชุมชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจาก ๑ คุ้ม จะดูแลสมาชิกประมาณ ๒๕ ครัวเรือน ทำให้ดูแลได้อย่างใกล้ชิด มีผู้นำ (กรรมการคุ้ม) ช่วยงานหมู่บ้านเพิ่มขึ้น กระจายอำนาจ และพัฒนา ให้เป็นผู้นำหมู่บ้านในอนาคต

ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ

๒.๓.๑ การจัดตั้งคุ้มบ้าน ในกรณีที่หมู่บ้านยังไม่มีระบบคุ้มบ้าน หรือ หมวดบ้าน ปีกบ้าน หย่อมบ้าน มีครัวเรือนสมาชิกเป็นจำนวนมาก สามารถจัดตั้งโดยจัดพื้นที่ครัวเรือนสมาชิกที่อยู่ใกล้เคียงกัน ในสัดส่วนประมาณ ๒๕ ครัวเรือน : ๑ คุ้มบ้าน ดังนี้

๑) เลือกตั้งคณะกรรมการคุ้มบ้าน ๆ ละ ๗ คน หรือตามความเหมาะสม แล้วแบ่งหน้าที่ตามฝ่ายของคณะกรรมการหมู่บ้าน เช่น ประธานคุ้ม ฝ่ายการศึกษาและวัฒนธรรม ฝ่ายปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย ฝ่ายสังคม สิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข เป็นต้น ทั้งนี้ สามารถแบ่งหน้าที่ให้กรรมการคุ้ม ๑ คน ดูแล ๓ - ๔ ครัวเรือน

๒) สมาชิกประชุมตั้งชื่อคุ้ม ป้ายชื่อคุ้ม ปรับภูมิทัศน์ จัดทำที่ทำการคุ้มบ้าน

๓) จัดทำระบบข้อมูลสมาชิกและแผนพัฒนาคุ้มบ้าน

๒.๓.๒ การบริหารจัดการภายในคุ้มบ้าน

๑) กระบวนการมีส่วนร่วม ๔ ร่วม ของสมาชิก เริ่มจาก ร่วมพบปะพูดคุย ร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมขับเคลื่อนดำเนินการ ร่วมรับประโยชน์

๒) การจัดกิจกรรมภายในคุ้ม เช่น ดูแลคนยากจน เผื่อระงับยาเสพติด กิจกรรมเอามื้อ กลุ่มเล็กของสมาชิกคุ้ม เช่น บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง ทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน ถึงขยะเปียกลดโลกร้อน จัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อมูล จปฐ. เป็นต้น

๒.๓.๓ เชื่อมโยงระบบคุ้มบ้านกับหมู่บ้าน หมู่บ้านควรมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอทุกเดือน มีการพบปะพูดคุย ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมขับเคลื่อนงาน ทั้งการประชุมราษฎรประจำ และการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการคุ้มบ้าน

๒.๔ บุรณการงาน บุรณการคน : ประสมงาน ประสานใจ เป้าหมายคือชุมชน

กระบวนการทำงานกับชุมชน บางครั้งโครงการ กิจกรรม เริ่มต้นจากภายนอก ประชาชนขาดกระบวนการมีส่วนร่วมตามหลัก ๔ ร่วม ทำให้ประชาชนขาดความเป็นเจ้าของโครงการพัฒนา ทำให้โครงการไม่ยั่งยืน บางครั้งอัตราของนักพัฒนาจากภายนอกมาบังคับทำให้ไม่สามารถเห็นศักยภาพของชุมชน แท้ที่จริงประชาชนนั้นเพียงขาดการกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนา สร้างสำนึกความเป็นชุมชนให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของชุมชนเอง เพราะชุมชนเป็นผู้รับผลของการพัฒนา

ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ

การบูรณาการงานพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืนมีชุดเครื่องมือเป็นดัชนีวัดความยั่งยืน ๒ ชุด ซึ่งเป็นทั้งวิธีการ (Mean) และเป้าหมาย (End) ทั้ง ๒ ลักษณะในชุดเครื่องมือดังกล่าว

๒.๔.๑ DO NOW (ทำทันที) ใช้เกณฑ์พื้นฐานหมู่บ้านยั่งยืน ๘ ข้อ เป็น Check list ที่ทุกหมู่บ้านต้องดำเนินการในลักษณะ Quick Win

๑) ที่อยู่อาศัย มีที่อาศัยที่มั่นคงแข็งแรง มีสุขลักษณะ

๒) ความมั่นคงทางอาหาร ใช้ประโยชน์พื้นที่สร้างความมั่นคงด้านอาหารตามโครงการ บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง ขอยนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน ทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน

๓) ความสะอาดบ้านเรือน หมู่บ้านชุมชนสะอาด สุขลักษณะ มีการคัดแยกขยะต้นทาง ถึงขยะเปียกลดโลกร้อน การจัดการขยะ เช่น ตลาดนัดขยะทองคำ ธนาคารขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

๔) ความสามัคคีรวมตัวกันเป็นคุ้มบ้าน หย่อมบ้าน ปึกบ้านฯ เพื่อดูแล ช่วยเหลือ ฟังพากัน

๕) ความร่วมมือ มีจิตอาสา มีการพบปะกันเป็นประจำทั้งในระดับคุ้มบ้านฯ ระดับหมู่บ้าน

๖) การปฏิบัติศาสนกิจ ประเพณี และวัฒนธรรม

๗) ความมั่นคงปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น ดูแลคนในครัวเรือนไม่ให้ติด ยาเสพติด ตัดแต่งต้นไม้ที่อาจก่ออันตราย มีไฟส่องสว่างในจุดเสี่ยงเพียงพอ ถนนมีความปลอดภัย

๘) ผลการดำเนินงาน/กิจกรรมที่หมู่บ้านชุมชนร่วมกันพูดคุย ร่วมกันคิดและร่วมกันทำ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน

๒.๔.๒ DO NEXT ทำต่อไปให้ยั่งยืนโดยใช้เกณฑ์การพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน ๕ มิติ ๕๖ ตัวชี้วัด (ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสันติภาพและสถาบัน ด้านหุ้นส่วนการพัฒนา) โดยประเมิน ครั้งที่ ๑ ก่อนเริ่มดำเนินการ แล้วนำตัวชี้วัดที่ไม่ผ่านมาทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนแล้วจึงประเมินครั้งที่ ๒ หลังดำเนินการ โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องแม้ทำสำเร็จก็มีการรักษาสภาพ ดังคำกล่าวที่ว่า ความต่อเนื่องคือพลัง

๒.๕ ชุมชนเรียนรู้ สู่หมู่บ้านยั่งยืน

ชุมชนจะเข้มแข็งได้ต้องมีความเข้มแข็ง กิจกรรม/โครงการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือให้ชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ ลูกขึ้นมาแก้ปัญหา กำหนดชะตาชีวิตของชุมชนเอง เกิดเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ ชุมชน จะอยู่รอดด้วย ๓ ทุนหลัก คือ ทุนทรัพยากร ทุนทางปัญญา ทุนทางสังคม(ความเอื้ออาทร) ชุมชนเรียนรู้ จะเป็นชุมชนที่ต้องเรียนรู้ เพื่อค้นพบทุน ๓ ทุนหลัก และบริหารจัดการทุนดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนายั่งยืน

ขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ

๒.๕.๑ คืบข้อมูลให้ชุมชน เช่นข้อมูล TPMAP Thai QM ข้อมูล จปฐ. และ กชช. ๒ค เพื่อให้ ชุมชนนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผน ตัดสินใจจัดทำโครงการ และติดตาม ประเมินผล

๒.๕.๒ ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปราชญ์ ผู้รู้ ศูนย์เรียนรู้ แหล่งเรียนรู้

๒.๕.๓ สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ด้วยกระบวนการจัดทำแผนชีวิต แผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน แผนทรัพยากรของชุมชน

๒.๕.๔ ชุมชนเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนา รูปแบบการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน ด้วยกระบวนการ ๔ ร่วม ของกับคนในหมู่บ้าน/ชุมชน ด้วยการร่วมพบปะพูดคุย ร่วมคิดร่วมวางแผน ร่วมขับเคลื่อนดำเนินการ ร่วมรับประโยชน์

๒.๕.๕ มีการถอดบทเรียน การทำงานอย่างต่อเนื่อง สิ่งใดไม่บรรลุเป้าหมายต้องปรับปรุง สิ่งใด บรรลุเป้าหมาย หรือทำได้เกินเป้า สะสมบทเรียนไว้เป็นต้นแบบ เมื่อทำสำเร็จต้องมีการถ่ายทอดให้คน/ชุมชน ที่สนใจหรือมีปัญหาในลักษณะเดียวกัน

๒.๕.๖ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ระหว่างกลุ่มกิจกรรม ตลอดจนการจัดการ ความรู้ในลักษณะชุมชนนักปฏิบัติ

๓. แนวทางการสนับสนุน (Enable)

การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) ถือเป็นบทบาทสำคัญของจังหวัด และหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยในการสนับสนุนการดำเนินการ ดังนี้

๓.๑ บทบาทของจังหวัดในการสนับสนุนการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านยั่งยืน

๓.๑.๑ ผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะพ่อเมือง ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะนายกรัฐมนตรียของจังหวัด เป็นผู้นำในการบริหารจัดการงานของทุกกระทรวงในพื้นที่แบบบูรณาการให้บรรลุผลสำเร็จ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนในพื้นที่ และผู้ทำหน้าที่บำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับประชาชน ในฐานะราชสีห์ผู้มีความจงรักภักดีต่อแผ่นดิน โดยให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในการขับเคลื่อนงาน โดยบูรณาการการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน ต้องรับฟังในเรื่องที่คนได้บังคับบัญชาพูด เพื่อรับฟังถึงปัญหาจากฝ่ายปฏิบัติการ ไม่แน่ว่าไอเดียของคนในทีมอำเภออาจจะเป็นแนวทางในการพัฒนาจังหวัดให้ดีขึ้นได้ การรับฟังคนได้บังคับบัญชาในทีมอำเภอ คือโอกาสที่ดีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดจะได้รับรู้สิ่งที่คนได้บังคับบัญชาในทีมอำเภอคิด และเมื่อมีคนได้บังคับบัญชาในทีมอำเภอเข้ามาหาอยู่บ่อย ๆ ผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถใช้โอกาสนี้ในการพูดคุยหรือถ่ายทอดแนวคิด มุมมอง หรือทัศนคติให้กับคนได้บังคับบัญชา และผู้ว่าราชการจังหวัดต้องพร้อมที่จะช่วยเหลือคนได้บังคับบัญชาในทีมอำเภอทุกเมื่อ เวลามีคนได้บังคับบัญชาในทีมอำเภอเข้ามาถาม และต้องการที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดต้องช่วยเหลือได้ แก้ปัญหาให้คนได้บังคับบัญชาในทีมอำเภอได้ อย่าโยนปัญหาและหน้าที่ของผู้นำไปให้ผู้อื่น

๓.๑.๒ การสร้างเครือข่าย ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องทำหน้าที่เชื่อมประสานและสร้างพลังเครือข่าย เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) จนสามารถพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ โดยดำเนินงานผ่านระบบกลไก ๓ ๕ ๗ (๓ ระดับ ๕ กลไก ๗ ภาควิชา) คือ

๑) กลไก ๓ ระดับ ประกอบด้วย ระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่/ชุมชน

๒) กลไก ๕ กลไกการทำงาน ประกอบด้วย การประสานงานภาควิชาเครือข่าย การบูรณาการแผนงานและยุทธศาสตร์ การติดตาม หนุนเสริม และประเมินผล การจัดการความรู้ วิจัย และพัฒนาบุคลากร และการสื่อสารสังคมเชิงรุก

๓) ภาควิชาเครือข่าย ๗ ภาควิชา ประกอบด้วย ภาครัฐ (พลังของการสั่งการ) ภาควิชาการ (พลังของความรู้) ภาควิชาศาสนา (พลังของศรัทธา) ภาควิชาประชาชน (พลังของมวลชน) ภาควิชาเอกชน (พลังของการจัดการ) ภาควิชาสังคม (พลังของมวลชน) และภาควิชาสื่อสารมวลชน (พลังของการสื่อสารเผยแพร่) เพื่อให้การพัฒนาหมู่บ้านมีพลังในการขับเคลื่อนในภาพรวม

๓.๑.๓ ขับเคลื่อนเป็นวาระของจังหวัด

๑) ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้วยกลไกของคณะกรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืนจังหวัด โดยให้จังหวัดบริหารจัดการและกำหนดแนวทางเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของคณะทำงานขับเคลื่อนโครงการฯ ระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน/ชุมชนให้สอดคล้องตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้ง ๑๗ เป้าหมาย และตัวชี้วัดผลการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) ประกอบด้วย เกณฑ์พื้นฐานหมู่บ้านยั่งยืน (๑๘ ข้อ) และหลักเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) (๕๖ ตัวชี้วัด) ให้ประสบความสำเร็จ

๒) บูรณาการแผนงาน โครงการ กิจกรรมและงบประมาณในทุกระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ให้มีความสอดคล้องและตอบสนองการพัฒนาในพื้นที่ รวมทั้งให้นำเสนอการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) เป็นวาระของจังหวัด โดยให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมผ่านกลไกการประชุมคณะกรรมการจังหวัด ทั้งนี้ ในกรณีที่แผนงานโครงการเกื้อหนุนการพัฒนาจังหวัดให้เสนอแผนงานโครงการมายังกระทรวงมหาดไทย

๓.๑.๔ จัดหาทรัพยากร ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องบริหารจัดการทรัพยากรโดยบูรณาการจัดสรรทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องตามหลักการบริหาร (งาน งบ ระบบ คน) เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village)

๓.๑.๕ ติดตามและประเมินผล ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดติดตามและประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) โดยดำเนินการ ดังนี้

๑) ลงพื้นที่เพื่อติดตามการดำเนินงานและประเมินผลหมู่บ้านยั่งยืน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดและภาคีเครือข่ายจะต้องลงพื้นที่ให้กำลังใจและติดตามการดำเนินงานของนายอำเภอให้มีความตั้งใจในการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) ให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

๒) ทำหน้าที่สอนงาน (Coaching) ให้กับทีมอำเภอ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องทำหน้าที่ให้คำแนะนำหรือสนับสนุนการดำเนินงานของนายอำเภอ เพื่อที่จะสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) ให้ประสบความสำเร็จได้

๓) สื่อสารสร้างการรับรู้ให้ถ้วนทั่วภายในจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารข้อมูลและการดำเนินการต่าง ๆ ที่สำคัญ เพื่อให้ประชาชนรับรู้และให้ความร่วมมือสนับสนุนการทำงานของภาครัฐ

๔) จังหวัดต้องจัดทำระบบฐานข้อมูลเพื่อการติดตาม หนุนเสริม และประเมินผลการดำเนินงานด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ที่สามารถติดตามผลการดำเนินงานของทีมอำเภอต่าง ๆ ได้อย่างทันต่อเหตุการณ์

๓.๒ บทบาทของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยในการสนับสนุนการขับเคลื่อนหมู่บ้านยั่งยืน

๓.๒.๑ ด้านการประสานงานภาคีเครือข่าย

ประสานงานภาคีเครือข่ายจากกลไก ๗ ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคศาสนา ภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคสื่อสารมวลชน ผ่านรูปแบบความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ

๑) การประกาศเจตนารมณ์เพื่อประเทศไทยยั่งยืนกับสหประชาชาติประจำประเทศไทย ๗๖ จังหวัด ๗๖ คำมั่นสัญญา ๑๗ เป้าหมายการพัฒนา เพื่อประเทศไทย ที่ยั่งยืน

๒) MOU บทบาทในการสนับสนุนระหว่างวัดและชุมชนให้มีความสุขอย่างยั่งยืนร่วมกับสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม

๓) MOU การดำเนินโครงการวัดประชารัฐสร้างสุขร่วมกับสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า เลขาธิการสมเด็จพระสังฆราช กรรมการมหาเถรสมาคม

๔) MOU การพัฒนาจังหวัดที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมเชิงพื้นที่ในที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย ร่วมกับอธิการบดี และผู้บริหารมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ รวม ๓๖ แห่ง

๓.๒.๒ ด้านการบูรณาการแผนงานและยุทธศาสตร์

ประสานงานและบูรณาการแผนงานโครงการตามแผนปฏิบัติการของหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ตลอดจนส่วนราชการในสังกัดกระทรวง กรมอื่น ๆ ในพื้นที่อำเภอ เพื่อให้บูรณาการความร่วมมือ ให้ประสานสอดคล้องภายใต้โครงการอำเภอบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน โดยมีโครงการสำคัญ (Flagship) ตามหน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ได้แก่

๑) **กรมการปกครอง** อาทิ โครงการอำเภอบำบัดทุกข์ บำรุงสุข แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน การพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) โครงการบริหารจัดการความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนด้วยระบบ ThaiQM การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

๒) **กรมที่ดิน** อาทิ การใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาสนับสนุนการแก้ไขปัญหาการบุกรุกแหล่งน้ำ/น้ำท่วม/ภัยแล้ง การจำแนกสิทธิที่ดิน

๓) **กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย** อาทิ โครงการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBDRM) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง PM_{2.5} เป็นต้น

๔) **กรมโยธาธิการและผังเมือง** อาทิ การดำเนินการจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียในครัวเรือน โครงการจัดทำผังภูมิสังคมเพื่อการบริหารจัดการน้ำหมู่บ้าน/ชุมชน แบบบูรณาการอย่างยั่งยืน (Geo-Social Map)

๕) **กรมการพัฒนาชุมชน** อาทิ โครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” กิจกรรม “ทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน” การบริหารจัดการความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี โครงการขับเคลื่อนตำบลเข้มแข็งตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” การส่งเสริมวิถีความเป็นไทย

๖) **กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น** อาทิ โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อน การสร้างเสริมสุขภาพเชิงรุก การดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง และผู้ยากไร้

๗) **การไฟฟ้านครหลวง** อาทิ การขยายเขตระบบไฟฟ้าให้ครัวเรือน

๘) **การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค** อาทิ การขยายเขตระบบไฟฟ้าให้ครัวเรือน การขยายเขตไฟฟ้าให้พื้นที่ทำกินทางการเกษตร

๙) **การประปานครหลวง** อาทิ การขยายเขตประปา การป้องกันและแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค

๑๐) **การประปาส่วนภูมิภาค** อาทิ การขยายเขตประปา การป้องกันและแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค

๑๑) **องค์การตลาด** อาทิ การส่งเสริมตลาดชุมชนต้นแบบ

๑๒) **องค์การจัดการน้ำเสีย** อาทิ การจัดการน้ำเสียชุมชน

๓.๒.๓ ด้านการติดตาม หนุนเสริม และประเมินผล

จัดทำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการและสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ ตลอดจนออกแบบแบบจำลองหรือโมเดลเพื่อจัดเก็บข้อมูล จัดทำฐานข้อมูลในการติดตามผลการดำเนินงานและประมวลผลการดำเนินโครงการ

๓.๒.๔ ด้านการจัดการความรู้ วิจัย และพัฒนาบุคลากร

บูรณาการกับภาคีเครือข่ายภาควิชาการเพื่อดำเนินการถอดบทเรียนความสำเร็จจากการดำเนินโครงการ และนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานสำหรับพื้นที่อื่นต่อไป

๓.๒.๕ ด้านการสื่อสารสังคมเชิงรุก

ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการให้เป็นที่รับรู้ของประชาชน สังคม ตลอดจนจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์การดำเนินงานโครงการผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ ทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อกระแสรอง ให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย

ทั้งนี้ ขอให้ทุกภาคส่วนและทุกภาคีเครือข่าย ร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) เนื่องจากภารกิจของทุกกระทรวง คือ คำตอบของการทำให้หมู่บ้านยั่งยืน และภารกิจของทุกกระทรวง คือภารกิจของคนมหาดไทย ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องเป็นนายกรัฐมนตรีของจังหวัด นายอำเภอเป็นนายกรัฐมนตรีของอำเภอ ปลัดอำเภอคือรองนายกรัฐมนตรีของอำเภอช่วยเหลืองานของนายอำเภอเป็นหัวหน้าคณะรัฐมนตรีในตำบลและหมู่บ้าน ต้องผลักดันให้ผู้รับผิดชอบงานของทุกกระทรวง ทุกกรม ทำงานอย่างเข้มแข็ง สร้างทีมอำเภอจาก ๗ ภาคีเครือข่าย ได้แก่ ภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคศาสนา ภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคสื่อมวลชน ทำให้ครอบครัวอยู่กันด้วยความรัก ความสามัคคี มีสภาพแวดล้อมที่สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ให้เกิดหมู่บ้านยั่งยืน (Sustainable Village) โดยเริ่มต้นจากตำบลละ ๑ หมู่บ้าน ไปสู่การดำเนินการในทุกหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดหมู่บ้านยั่งยืน ตำบลยั่งยืน อำเภอยั่งยืน และจังหวัดยั่งยืน อันจะทำให้เกิดการพัฒนาตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้ง ๑๗ ข้อ ต่อไป